

SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH TUZILMASINING SHAKLLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Ilmiy rahbar: Muxtarov Mahmudjon Marifovich

Andijon davlat texnika instituti

“Iqtisodiyot” kafedrasi dotsenti

Nimoniddinov Jamshidbek Alisher o‘g‘li

Andijon davlat texnika instituti

Iqtisodiyot yo‘nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. Maqolada sanoat korxonalarida ishlab chiqarish tuzilmasining shakllanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar tahlil qilinadi. Ishlab chiqarish tuzilmasiga bozor talablari, texnologik innovatsiyalar, xomashyo resurslari, moliyaviy imkoniyatlar va davlatning iqtisodiy siyosati kabi omillarning ta'siri o'rganiladi. Sanoat korxonalarining ichki tashkiliy tuzilmasi, mehnat resurslari va raqamlashtirish jarayonlarining ishlab chiqarish samaradorligiga ta'siri haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: sanoat korxonalari, bozor talablari, texnologik innovatsiyalar, xomashyo resurslari, moliyaviy imkoniyatlar, iqtisodiy siyosati, mehnat resurslari.

Kirish. Sanoat korxonalarida ishlab chiqarish tuzilmasining shakllanishi ko‘plab omillarga bog‘liq bo‘lib, bu omillar iqtisodiy, ijtimoiy, texnologik va ekologik jihatlardan kelib chiqadi. Ushbu omillarni tahlil qilish orqali, sanoat korxonalarining samaradorligini oshirish va raqobatbardoshligini ta'minlash mumkin. Birinchidan, iqtisodiy omillar ishlab chiqarish tuzilmasining shakllanishida muhim rol o‘ynaydi. Bozor talabining o‘zgarishi, narxlar, resurslar va xarajatlar kabi iqtisodiy sharoitlar korxonaning ishlab chiqarish strategiyasini belgilaydi [1]. Masalan, agar bozor talab yuqori bo‘lsa, korxona ishlab chiqarishni

kengaytirishga qaror qilishi mumkin. Bunga qo‘shimcha ravishda, resurslarning mavjudligi va xarajatlar darajasi ham muhim ahamiyatga ega. Agar xom ashyo yoki energiya manbalari arzon bo‘lsa, bu korxonaning ishlab chiqarish tuzilmasini kengaytirishga imkon beradi.

Ikkinchidan, ijtimoiy omillar ham ishlab chiqarish tuzilmasiga ta’sir qiladi. Ishchilar malakasi, mehnat bozoridagi raqobat va ishchilarning ehtiyojlari korxonaning ishlab chiqarish jarayonlariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Agar ishchilar malakali bo‘lsa, bu korxonaning innovatsion jarayonlarini tezlashtiradi va sifatni oshiradi. Shuningdek, ishchilarning motivatsiyasi va ularning ish sharoitlari ham ishlab chiqarish samaradorligiga ta’sir qiladi. Yaxshi ish sharoitlari va rag‘batlantirish tizimlari ishchilarni yanada samarali ishlashga undaydi.

Uchinchidan, texnologik omillar ishlab chiqarish tuzilmasini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega [2]. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, avtomatlashtirish va raqamli transformatsiya korxonalar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Texnologik yangiliklar ishlab chiqarish jarayonlarini tezlashtirib, xarajatlarni kamaytiradi va mahsulot sifatini oshiradi. Shu bilan birga, yangi texnologiyalarni qabul qilish uchun korxonalar investitsiya qilishlari kerak, bu esa ularning moliyaviy holatiga ta’sir qiladi.

To‘rtinchidan, ekologik omillar ham ishlab chiqarish tuzilmasini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Hozirgi kunda ekologik muammolar, masalan, iqlim o‘zgarishi va resurslarning tugashi sanoat korxonalarini barqaror ishlab chiqarishga o‘tishga undamoqda. Korxonalar ekologik toza texnologiyalarni joriy etish va resurslardan oqilona foydalanishga intilishmoqda. Bu esa nafaqat ekologik holatni yaxshilaydi, balki korxonaning imijini ham oshiradi. Bundan tashqari, davlat siyosati va qonunchilik ham ishlab chiqarish tuzilmasining shakllanishiga ta’sir ko‘rsatadi. Davlatning iqtisodiy siyosati, soliq tizimi, subsidiyalar va boshqa rag‘batlantirish mexanizmlari korxonalarning rivojlanishiga yordam beradi yoki to‘sqinlik qiladi [3]. Sanoatni rivojlantirishga

qaratilgan dasturlar va loyihalar korxonalarni innovatsiyalarni joriy etishga va yangi bozorlarga kirishga undaydi. Shuningdek, globalizatsiya ham sanoat korxonalarida ishlab chiqarish tuzilmasiga ta'sir qiladi. Xalqaro savdo va investitsiyalar orqali korxonalar yangi bozorlarni o'zlashtirish va resurslarga kirishni osonlashtiradi. Biroq, global raqobat ham kuchayadi, bu esa korxonalarni yanada samarali va innovatsion bo'lishga majbur qiladi.

Sanoat korxonalarining ichki tashkiliy tuzilmasi, mehnat resurslari va raqamlashtirish jarayonlari ishlab chiqarish samaradorligiga ta'sir etuvchi muhim omillardir. Ushbu uchta element o'zaro bog'liq bo'lib, bir-birini to'ldirib, korxonaning umumiy faoliyatini belgilaydi.

Ichki tashkiliy tuzilma korxonaning samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi [4]. Tashkilotning qanday tuzilganligi, ya'ni uning bo'limlari, lavozimlari va ularning o'zaro aloqalari ishlab chiqarish jarayonlarining samaradorligiga ta'sir qiladi. Masalan, yaxshi tashkil etilgan ichki tuzilma ish jarayonlarini soddalashtiradi, kommunikatsiyani yaxshilaydi va qaror qabul qilish jarayonini tezlashtiradi. Agar bo'limlar o'rtasida yaxshi hamkorlik mavjud bo'lsa, bu ishlab chiqarish jarayonlarining uzluksizligini ta'minlaydi va muammolarni tezda hal etishga yordam beradi.

Mehnat resurslari ham ishlab chiqarish samaradorligiga bevosita ta'sir qiladi. Ishchilarning malakasi, tajribasi va motivatsiyasi korxonaning muvaffaqiyatida muhim ahamiyatga ega. Malakali ishchilar yuqori sifatli mahsulotlar ishlab chiqarishlari va innovatsion g'oyalarni amalga oshirishlari mumkin. Shuningdek, ishchilarning motivatsiyasi ham samaradorlikka ta'sir ko'rsatadi [5]. Yaxshi ish sharoitlari, rag'batlantirish tizimlari va treninglar orqali ishchilarni rivojlantirish korxonada yuqori ish faoliyatini ta'minlaydi. Bunday sharoitlarda ishchilar o'z vazifalarini yanada samarali bajarishadi va yangi g'oyalar bilan chiqishadi.

Raqamlashtirish jarayonlari esa sanoat korxonalarining ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda katta imkoniyatlar yaratmoqda. Zamonaviy

texnologiyalarni joriy etish orqali korxonalar ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash va analitik tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Masalan, IoT (Internet of Things) texnologiyalari yordamida uskunalar va jarayonlar haqidagi ma'lumotlarni real vaqt rejimida kuzatish mumkin. Bu esa ishlab chiqarish jarayonlaridagi muammolarni tezda aniqlash va hal etishga imkon beradi. Raqamlashtirish jarayonlari shuningdek, xarajatlarni kamaytirishga va mahsulot sifatini oshirishga yordam beradi. Bundan tashqari, raqamli transformatsiya korxonalarni yangi biznes-modellarni joriy etishga undaydi. Masalan, bulutli texnologiyalar yordamida ma'lumotlarni saqlash va boshqarish jarayonlari soddalashtiriladi, bu esa korxonalarga o'z resurslarini yanada samarali boshqarishga imkon beradi. Raqamlashtirish jarayonlari shuningdek, mijozlar bilan munosabatlarni yaxshilashga yordam beradi. Mijozlar ehtiyojlarini tezda aniqlash va ularga mos mahsulotlarni taklif qilish orqali korxonalar raqobatbardoshligini oshirishi mumkin.

Ichki tashkiliy tuzilma, mehnat resurslari va raqamlashtirish jarayonlari o'rtasidagi o'zaro aloqalar ham muhimdir. Masalan, raqamlashtirish jarayonlari ichki tuzilmani yangilashga va ishchilarni malakasini oshirishga yordam beradi. Boshqa tomondan, yaxshi tashkil etilgan ichki tuzilma raqamli transformatsiyani amalga oshirishda muvaffaqiyatli bo'lish imkoniyatini oshiradi.

O'zbekiston sanoat sohasidagi joriy holat va global iqtisodiy tendensiyalarni tahlil qilish, mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash va ishlab chiqarish tuzilmasini optimallashtirish uchun muhimdir [6]. O'zbekiston iqtisodiyoti asosan tabiiy resurslarga tayangan holda rivojlanmoqda, ammo global tendensiyalar, xususan, raqamlashtirish, barqarorlik va innovatsiyalarni joriy etish zaruriyatini ko'rsatmoqda. Quyida O'zbekiston sanoatining joriy holati va ishlab chiqarish tuzilmasini optimallashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar beriladi.

O'zbekiston sanoatida raqamlashtirish jarayonlarini tezlashtirish zarur. Ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish orqali samaradorlikni oshirish mumkin.

Masalan, IoT (Internet of Things) texnologiyalarini joriy etish, uskunarlar va jarayonlarni real vaqt rejimida kuzatish imkonini beradi. Bu esa muammolarni tezda aniqlash va hal etishga yordam beradi. Korxonalar uchun ERP (Enterprise Resource Planning) tizimlarini joriy etish, resurslarni boshqarishni soddalashtiradi va xarajatlarni kamaytiradi.

Sanoat korxonalarida innovatsion g'oyalarni rivojlantirish uchun maxsus inkubatorlar yoki innovatsion markazlar tashkil etilishi lozim. Bu markazlar yosh tadbirkorlar va ilm-fan bilan shug'ullanuvchilar uchun platforma bo'lib xizmat qiladi. Innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni joriy etish orqali korxonalar raqobatbardoshligini oshirishi mumkin.

Mehnat resurslari – har qanday sanoatning asosiy poydevori. Ishchilarning malakasini oshirish uchun doimiy treninglar va seminarlar o'tkazilishi zarur. Shuningdek, ishchilarga motivatsiya berish uchun rag'batlantiruvchi tizimlar ishlab chiqilishi lozim. Buning natijasida ishchilarning samaradorligi oshadi va korxonalar o'z maqsadlariga erishishda yanada muvaffaqiyatli bo'ladi.

Global iqtisodiy tendensiyalar barqarorlikka e'tibor qaratishni talab qilmoqda. O'zbekiston sanoatida atrof-muhitga zarar yetkazmaydigan texnologiyalarni joriy etish zarur. Yashil texnologiyalarni qo'llash, energiya samaradorligini oshirish va chiqindilarni kamaytirishga qaratilgan strategiyalar ishlab chiqilishi lozim. Bu nafaqat ekologik barqarorlikni ta'minlaydi, balki xalqaro bozorlar uchun ham mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshiradi.

O'zbekistonning sanoat sohasida eksport salohiyatini oshirish uchun tashqi iqtisodiy aloqalarni kengaytirish zarur. Mamlakatning geografik joylashuvi uning transport va logistika imkoniyatlarini kengaytirishga yordam beradi. Xalqaro savdo shartnomalarini tuzish, yangi bozorlarni izlash va xalqaro ko'rgazmalar va tadbirlarda ishtirok etish orqali O'zbekiston mahsulotlarini tanitish mumkin.

Sanoat klasterlari yaratish orqali turli sohalar o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish mumkin. Klasterlar ichida resurslar, texnologiyalar va bilimlarni

almashish orqali ishlab chiqarishni optimallashtirish mumkin. Bunday klasterlar innovatsion g'oyalarning rivojlanishi va yangi mahsulotlarni yaratishda samarali platforma bo'lishi mumkin.

O'zbekiston sanoat sohasidagi joriy holat va global iqtisodiy tendensiyalarni hisobga olgan holda ishlab chiqarish tuzilmasini optimallashtirish uchun raqamlashtirish, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash, mehnat resurslarini rivojlantirish, barqaror ishlab chiqarishni ta'minlash, tashqi iqtisodiy aloqalarni kengaytirish va sanoat klasterlarini yaratish kabi tavsiyalar amalga oshirilishi zarur. Ushbu strategiyalar O'zbekiston sanoatini modernizatsiya qilishga yordam beradi va mamlakatning global iqtisodiyotdagi o'rnini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda sanoat korxonalarida ishlab chiqarish tuzilmasini samarali tashkil etish, iqtisodiy o'sishni ta'minlash va raqobatbardoshlikni oshirish uchun bir qator muhim omillarni hisobga olish zarur. Birinchidan, texnologik innovatsiyalarni joriy etish va raqamli transformatsiya jarayonlarini faol ravishda qo'llab-quvvatlash, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirishda muhim ahamiyatga ega. Ikkinchidan, mehnat resurslarining malakasini oshirish va ularni samarali boshqarish, korxonaning umumiy samaradorligini oshirishga yordam beradi. Shuningdek, ekologik jihatlarni inobatga olish va barqaror rivojlanish tamoyillarini amalga oshirish sanoatning kelajakdagi muvaffaqiyati uchun zarurdir. O'zbekiston sanoati misolida, ichki va tashqi bozor talablarini o'rganish, resurslardan oqilona foydalanish va innovatsion yechimlarni joriy etish orqali korxonalar o'z raqobatbardoshligini oshirishi mumkin. Natijada, sanoat korxonalarining ishlab chiqarish tuzilmasini takomillashtirish orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va ijtimoiy farovonlikni oshirish uchun kompleks yondashuv zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Umarxodjayeva M.G., Yaxyayeva I.K. Ishlab chiqarish menejmenti. O'quv qo'llanma. –T.: «IQTISODIYOT», 2019. – 310 b.

2. Mengnorovna, Xusanova Malohat. "SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION BOSHQARUV USULLRI." *PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS* 3.32 (2024): 164-170.
3. Ikromali o'g'li, Abdukadirov Ziyodulla, et al. "KORXONALARDA BOSHQARUV HISOBI TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH VA SAMARADORLIKNI OSHIRISH YO'LLARI." *Fan va Tadqiqot Samaralari* 2.4 (2025): 115-117.
4. Bazarova, G. "SMALL BUSINESS AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP IN SOCIO ECONOMIC DEVELOPMENT ROLE AND IMPORTANCE." *Экономика и социум* 10 (125) (2024): 53-57.
5. Mavludaxon, Turginova, and Egamberdiyev Shavkatbek. "O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHNING HUDUDIIY XUSUSIYATLARI (ANDIJON VILOYATI MISOLIDA)." *Tadqiqotlar* 61.6 (2025): 100-105.
6. Мухтаров, Махмуджон. "SANOAT KORXONALARIDA ASOSIY FONDLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI." *Научно-технический журнал «Машиностроение»* 4 (2024): 202-206.